

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 7 mars 1939 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag i fråga om fortsatt utgivning av otryckta riksdagsprotokoll.

Med bifall till hemställan av bankoutskottet (utl. nr 20) beslöt 1935 års riksdag i anledning av en motion inom andra kammaren uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta verkställa utredning angående publicering av dittills otryckta riksdagsprotokoll. Sedan fullmäktige vänt sig till riksarkivet med anhållan om utredningens verkställande, överlämnade riksarkivet den 28 december 1935 till fullmäktige en av dåvarande förste arkivarien A. Forssell med biträde av förste amanuensen S. Landahl utarbetad promemoria i ärendet.

I berörda *promemoria* lämnades först en redogörelse för i vilken omfattning ifrågavarande riksdagsprotokoll redan voro befordrade till tryck, varefter i *promemorian* uttalades följande:

»Av det ovan anförda framgår, att de ståndsprotokoll, som återstå att utgiva, äro ridderskapets och adelns från april 1761 till och med 1778—79 års riksdag; prästeståndets protokoll från och med 1642 till och med 1713—1714 års riksdag samt från och med 1726—27 års till och med 1800 års riksdag; borgarståndets från och med 1719 till och med 1778—79 års riksdag samt bondeståndets från och med 1720 års till och med sistnämnda riksdag. Ridderskapets och adelns protokoll torde emellertid i detta sammanhang kunna lämnas ur räkningen, enär vederligen beslut redan fattats av vederbörande institution angående förarbeten till protokollspublikationens fortsättning. Vad borgarståndets protokoll beträffar, torde däremot frågan om en fortsättning genom stadshistoriska institutets försorg få hållas öppen. Enligt uppgift har institutet låtit verkställa och kollationera avskrifter av borgarståndsprotokollen från 1719, 1720 och 1723 års riksdagar. Brist på nödiga penningmedel lär dock vålla att avskrifternas befordrande till trycket i varje fall måste uppskjutas till en oviss framtid. Vid sådant förhållande är naturligtvis så mycket mindre någonting bestämt om förarbeten till publikation av protokollen från de följande riksdagarna. Beträffande präste- och bondeståndens protokoll ligger saken alldeles klar; här föreligger ingen som helst anledning att förmoda, att något publiceringsarbete dryftas på vare sig enskilt eller institutionellt initiativ. Det torde därför vara riktigt att vid prövningen av publikationsfrågan i första rummet beakta dessa två protokollserier.»

I en senare promemoria framlade Forssell en beräkning angående de approximativa kostnaderna för tryckning av en del av de utgivna protokollen, nämligen prästeståndets protokoll för åren 1642—1660 och bondeståndets protokoll för åren 1720—1727.

Fullmäktige överlämnade de verkställda utredningarna till bankoutskottet vid 1936 års riksdag med förslag att början skulle göras med nyssberörda delar av präste- och bondeståndens protokoll; tryckningen därav beräknades taga i anspråk omkring tre år och medföra en kostnad av omkring 30 000 kronor.

I sitt utlåtande nr 45 tillstyrkte utskottet fullmäktiges förslag och uttalade, att det torde böra ankomma på fullmäktige att, sedan arbetet beträffande nu förevarande delar blivit slutfört, inkomma med förslag i fråga om protokollens fortsatta utgivning.

Med bifall till utskottets hemställan beslöt 1936 års riksdag uppdraga åt fullmäktige att låta i överensstämmelse med den uppgjorda planen i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra prästeståndets protokoll för åren 1642—1660 och bondeståndets protokoll för åren 1720—1727.

I skrivelse den 26 januari 1939 till bankoutskottet hava *fullmäktige i riksgäldskontoret* — efter en redogörelse för vad i ärendet tidigare förekommit — meddelat följande:

Med anledning av 1936 års riksdags beslut upprättades efter förslag av riksarkivet den 4 december 1936 kontrakt mellan riksgäldskontoret samt dåmera arkivrådet A. Forssell och förste amanuensen S. Landahl angående redigering av prästeståndets respektive bondeståndets protokoll för ovan nämnda perioder. I kontrakten stadgades bl. a., att arbetet skulle så bedrivas, att tryckfärdigt manuskript föreläge senast före 1939 års slut samt att avtal om arbetets tryckning skulle träffas av fullmäktige.

I september 1938 fingo fullmäktige mottaga en den 12 i nämnda månad dagtecknad skrivelse från Stadshistoriska institutet. I denna skrivelse erinrades om att institutet för flera år sedan inriktade sig på att söka åstadkomma en edition av borgarståndets otryckta riksdagsprotokoll. Som ett resultat av detta arbete förelåg år 1933 en av institutet genom professor Nils Ahnlund utgiven volym med titeln »Borgarståndets protokoll före frihetstiden». Institutet träffade även anstalter för en fortsatt publicering, i det att protokollen för riksdagarna 1719, 1720 och 1723 avskrevos och kollationeredes. Det visade sig emellertid, att ett fullföljande av detta förslag vore förenat med kostnader, som överstego institutets resurser, varför man såg sig nödsakad avbryta arbetet. Då det för institutet framstode som ett synnerligen angeläget önskemål, att den avbrutna editionsverksamheten återupptoges, hemställde institutet, att fullmäktige ville, vid den fortsatta behandlingen av frågan om utgivning av ständsprotokollen, beakta de skäl, som talade för att denna utgivningsverksamhet jämväl utsträcktes till att omfatta borgarståndets protokoll. Under denna förutsättning förklarade sig slutligen institutet villigt att utan ersättning ställa de ovan nämnda avskrifterna till utgivarens förfogande.

I på begäran av fullmäktige avgivet, den 10 oktober 1938 dagtecknat ytt-

rande över Stadshistoriska institutets ifrågavarande framställning vitsordade riksarkivet, att borgarståndets protokoll vore av största betydelse icke blott för de forskningssyften, som institutet närmast hade att tillgodose, utan jämväl från rikshistorisk synpunkt. Att publicera dem måste därför anses vara en lika angelägen uppgift som att befordra präste- och bondeståndens protokoll till trycket, och det vore synnerligen önskvärt, att riksgäldskon-toret under nu givna förhållanden såge sig i tillfälle att, med antagande av institutets onekligen fördelaktiga anbud, främja detta önskemål. Om så bleve fallet, torde det från början böra uppmärksammas, att volymen »Borgar-ståndets protokoll före frihetstiden» förededde ett helt annat format och yttre skick än de, som avsåges för präste- och bondeståndens protokoll.

Såsom ovan nämnts, skall beträffande de delar av präste- och bondestån-dens protokoll, om vars befordrande till trycket 1936 års riksdag beslutat, trvckfärdigt manuskript föreligga senast före 1939 års slut. Under anta-gande att så kommer att bli fallet — båda utgivarna hava förklarat, att deras manuskript torde komma att föreligga tryckfärdiga i god tid före den utsatta tiden — har det för undvikande av avbrott i utgivningsarbetet synts fullmäktige önskvärt, att anslag för arbetets fullföljande anvisades redan av innevarande års riksdag. I anledning härav anhöllo fullmäktige i november 1938 hos riksarkivet om utredning och förslag rörande eventuell fortsatt ut-givning av ståndsprotokoll, varvid fullmäktige framhöllo, att förslaget borde omfatta så många riksdagar, som beräknades kunna medhinnas under tre-årsperioden 1940—1942. Med hänsyn till dels vad Stadshistoriska institutet anfört i sin ovan omförmälda skrivelse av den 12 september 1938 dels ock riksarkivets till fullmäktige avgivna yttrande däröver borde jämväl över-vägas att samtidigt med det fortsatta publicerandet av präste- och bonde-ståndens protokoll påbörja utgivandet även av borgarståndets otryckta pro-tokoll, omfattande riksdagarna från och med 1719 till och med 1779, och då i första hand protokollen för riksdagarna 1719, 1720 och 1723, varav av-skrifter föreläge färdiga.

Den av fullmäktige sålunda begärda utredningen har på riksarkivets upp-drag verkställt av arkivrådet A. Forssell under medverkan av andra arki-varien vid Stockholms stadsarkiv, fil. doktor N. Staf samt förste amanuensen vid riksarkivet, fil. lic. Sven Landahl och innefattas i fyra härvid i bestyrkt avskrift fogade promemorior, vilka till fullmäktige överlämnats från riks-arkivet med skrivelse den 30 december 1938. I nämnda promemorior före-slås, att under treårsperioden 1940—1942 skola utgivas prästeståndets pro-tokoll vid 1660 års andra riksdag (två särskilda serier) samt vid 1664 års riksdag, borgarståndets protokoll vid riksdagarna 1719 och 1720 samt bonde-ståndets protokoll vid riksdagen 1731. Kostnaderna härför beräknas till sam-manlagt 46 500 kronor, om borgarståndets protokoll skulle tryckas i samma format som präste- och bondeståndens protokoll, och 46 000 kronor, om ifrågavarande protokoll skulle utgivas med det format, som förekommer i publikationen »Borgarståndets protokoll före frihetstiden».

För egen del hava fullmäktige anfört följande:

I sitt yttrande till 1936 års bankoutskott i fråga om publicering av otryckta riksdagsprotokoll framhöllo fullmäktige önskvärheten av att riksdagen ge-nom anvisande av anslag för ändamålet måtte underlätta forskningen rö-rande riksdagens verksamhet under olika tidsperioder såsom en fortsättning av det stora, till hugfästade av riksdagens 500-årsminne utgivna statsveten-

skapliga och historiska bokverket och med utnyttjande av de uppslag till nya undersökningar och framställningar, vilka i rikt mått givits i dess olika delar. Med hänvisning härtill och under åberopande av nu föreliggande utredning vilja fullmäktige tillstyrka förslaget om fortsatt tryckning av präste-, borgar- och bondeståndens protokoll i enlighet med vad ovan angivits. Vad beträffar borgarståndets protokoll anse fullmäktige främst av bibliotekstekniska skäl lämpligt, att dessa tryckas med samma utstyrsel och format, som kommit till användning i den ovan omnämnda editionen »Borgarståndets protokoll före frihetstiden». Sammanlagda kostnaden för tryckning av här ifrågavarande ståndsprotokoll skulle då enligt förenämnda beräkningar komma att uppgå till 46 000 kronor. Då nu gällande arbetsavtal inom de grafiska facken, som legat till grund för av Almqvist & Wiksells Boktryckeri Aktiebolag avgivet anbud å protokollens tryckning,¹ (bifogas i original), utgår den 30 juni 1940, måste emellertid reservation göras för den fördyring, som kan uppstå till följd av eventuellt höjda arbetskostnader efter nämnda dag.

Åberopande det anförda hava fullmäktige hemställt, att bankoutskottet ville föreslå riksdagen att

dels uppdraga åt fullmäktige att låta i överensstämmelse med ovan omförmälda plan i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra prästeståndets protokoll för åren 1660 och 1664, borgarståndets protokoll för åren 1719 och 1720 samt bondeståndets protokoll för år 1731,

dels ock bemyndiga fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdagen: utgivande av särskilda publikationer för ändamålet taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 46 000 kronor, att utgå med förslagsvis 15 000 kronor under vart och ett av budgetåren 1940/41 och 1941/42 samt med förslagsvis 16 000 kronor under budgetåret 1942/43.

Utskottet. Utskottet får för sin del tillstyrka en fortsatt tryckning av ståndsprotokoll i enlighet med det föreliggande förslaget. Mot den framlagda kostnadsberäkningen har utskottet icke funnit anledning till erinran. Såsom fullmäktige ifrågasatt, torde kostnaderna för arbetet med utgivningen av här avsedda protokoll lämpligen böra fördelas med ungefär en tredjedel på vart och ett av de tre närmaste budgetåren.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, må

dels uppdraga åt fullmäktige att låta i överensstämmelse med ovan omförmälda plan i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra prästeståndets protokoll för åren 1660 och 1664, borgarståndets protokoll för åren 1719 och 1720 samt bondeståndets protokoll för år 1731,

¹ Ej tryckt.

dels ock bemyndiga fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdagen: utgivande av särskilda publikationer för ändamålet taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 46 000 kronor, att utgå med förslagsvis 15 000 kronor under vardera av budgetåren 1940/41 och 1941/42 samt med förslagsvis 16 000 kronor under budgetåret 1942/43.

Stockholm den 7 mars 1939.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Åkerberg, Ehrnberg**, *Nilsson* i Mölndal, *Swartling* och *Leander**;

från a n d r a kammaren: herrar *Holmgren**, *Paulsen*, *K. A. Westman*, *Gustavson* i Västerås, *Svedman*, *Johansson* i Djursnäs*, *Dahlbäck** och *Sundberg*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga till riksarkivets skrivelse till riksgäldskontoret den 30 december 1938.

**Sammanfattande promemoria
angående eventuell tryckning av ståndsprotokoll.**

Sedan riksarkivet till undertecknad överlämnat riksgäldskontorets skrivelse av den 29 sistlidne november angående eventuell fortsatt utgivning av ståndens protokoll i och för verkställande av i skrivelsen begärd utredning, har undertecknad utfört utredningen i fråga om prästeståndets protokoll samt med riksarkivariens medgivande anmodat amanuensen vid riksarkivet, fil. lic. Sten Landahl och andre arkivarierna vid Stockholms stadsarkiv, fil. doktor Nils Staf att verkställa utredningen rörande resp. bondeståndets och borgarståndets protokoll. Anledningen till undertecknads förslag att uppdraget i fråga om borgarståndets protokoll skulle överlämnas åt doktor Staf, är den, att han såsom Stadshistoriska institutets amanuens i avsevärd utsträckning medverkat vid redigeringen av publikationen »Borgarståndets riksdagsprotokoll före frihetstiden, utgivna av Stadshistoriska institutet», Uppsala 1933, Appelbergs boktryckeriaktiebolag.

Undertecknad, Landahl och Staf hava nu var för sig under inbördes samråd utarbetat promemior över resp. utgivningsspörsmål, vilka promemior härmed överlämnas, undertecknads promemoria såsom bilaga nr 1, Stafs såsom bilaga nr 2 och Landahls såsom bilaga nr 3.

Såsom basis för promemoriornas kostnadskalkyler i fråga om den tekniska framställningen ligga offerter från Almqvist & Wiksells Boktryckeri A.-B., Uppsala, vilka undertecknad infortrat. Huvudofferten av den 20 december 1938 föreligger i bilaga nr 4.¹ Tilläggs-kalkyler hava därefter infortrats, en av sistnämnda datum och en av den 22 december, och föreligger i resp. bilaga nr 5¹ och bilaga nr 6.¹

I fråga om kalkylernas delposter må hänvisas till promemoriorna. Här skall blott påpekas, att doktor Stafs promemoria upptager två alternativ, det ena avseende en publikation av borgarståndets protokoll i samma utstyrelse och format som redan beslutats för präste- och bondeståndsprotokollens del, det andra gällande en publikation i samma utstyrelse och (större) format som kommit till användning i den ovan omtalade editionen »Borgarståndets protokoll före frihetstiden». Det visar sig, att prisskillnaden blir relativt liten. Kostnaderna vid det sistnämnda formatet beräknas till kronor 14 000:—, vid det förstnämnda till 500 kronor mera eller 14 500 kronor. Efter undertecknads tanke torde därför kostnadsskillnaden ej behöva bli avgörande vid valet mellan de olika formaten. Om det skulle befinnas önskvärt att betona enhetligheten i de genom riksgäldskontorets försorg utgivna protokollssviten genom att i fortsättningen även åt borgarståndets protokoll giva samma format som åt präste- och bondeståndens protokoll, så skulle detta kräva en merkostnad av cirka 500 kronor för det nu planerade bandet av förstnämnda ståndsprotokoll. Å andra sidan torde *bibliotekstekniska* skäl tala för att borgarståndets protokoll vid eventuell fortsättning få samma format som det redan utgivna bandet av protokoll för frihetstiden, även om därigenom förändringen av utgivningsinstitution icke skulle bli markerad i det yttre utseendet. Enligt undertecknads mening torde de bibliotekstekniska synpunkterna böra tillmätas en mycket stor vikt.

¹ Ej tryckt.

Sammanfattningsvis intages här en tablå över de beräknade totala kostnaderna, varvid tablå uppdelats i två alternativ. Alternativ I avser kostnaderna, om borgarståndets protokoll skulle tryckas i samma format som präste- och bondeståndens protokoll. Alternativ II upptager kostnaderna, om sistnämnda protokoll skulle utgivras med det format, som förekommer i publikationen »Borgarståndets protokoll före frihetstiden».

Alternativ I:

Prästeståndets protokoll 1660 och 1664	16 000:—
Borgarståndets » 1719 och 1720	14 500:—
Bondeståndets » 1731	16 000:—
	<u>Summa kronor 46 500:—</u>

Alternativ II:

Prästeståndets protokoll 1660 och 1664	16 000:—
Borgarståndets » 1719 och 1720	14 000:—
Bondeståndets » 1731	16 000:—
	<u>Summa kronor 46 000:—</u>

Fördelade på tre budgetår skulle totala årskostnaden enligt alternativ I bli kronor 15 500:—, enligt alternativ II kronor 15 333:33. — Till slut må erinras om den reservation, som i offerten av den 20 december 1930 göres av Almqvist & Wiksells boktryckeri A.-B. i fråga om de ändringar i dess kalkyler, som eventuellt kunna inträda fr. o. m. 1 juli 1940.

Stockholm i december 1938.

Arne Forssell.
Arkivråd.

Bil. 1.

P. M.

angående tryckning av prästeståndets protokoll.

Vid fastställande av den omfattning, som andra delen av prästeståndets protokoll lämpligen bör erhålla, torde man böra stanna vid protokoll och tillhörande handlingar från andra riksdagen år 1660 (= riksdagen i Stockholm på hösten nämnda år) samt 1664 års riksdag. Såsom nedanstående sifferuppgifter torde visa, skulle man vid en sådan fixering av terminerna erhålla en volym av rimlig storlek. Skulle däremot 1672 års riksdag tilläggas, så torde volymen bli alltför stor. (Protokoll från prästeståndet vid 1668 års riksdag saknas.)

Från 1660 års andra riksdag föreligga två olika protokoll från prästeståndet, vilka komplettera varandra och vilka båda måste tryckas. De betecknas här såsom protokoll a) och protokoll b).

Protokollet a) (= Jacobus Waldius' protokoll) omfattar 66 originalsidor. Utförda avskriftsprov i olika delar av protokollet göra det antagligt, att dessa 66 originalsidor komma att motsvaras av c:a 144 avskriftssidor. Dessa avskrifter torde motsvara c:a 72 trycksidor i det format, som redan är bestämt för präste- och bondeståndens protokoll.

Då numera avskriftsarvodena beräknas per timme och ej efter avskriftsark, har en beräkning även måst göras av sannolika antalet arbetstimmar vid avskrivandet av a)-protokollet. Beräkningen har stannat vid 46 timmar. Priset per timme är kronor 2:—. Avskriftskostnaden skulle sålunda bli c:a kronor 92:—.

Protokollet b) (= Johannes Arhusius' protokoll) omfattar 104 originalsidor. Efter avskriftsprov i olika delar av protokollet beräknas avskriftssidornas antal till c:a 230. Antalet trycksidor i ovan omtalade format beräknas till 115. Antalet avskriftstimmar kalkyleras till 78. Avskriftskostnaden sättes sålunda till c:a kronor 156:—.

Medan antalet avskriftssidor vid protokollet a) beräknats till 144 och vid protokollet b) till 230, alltså en ökning av c:a 60 %, ha avskriftskostnaderna i förra fallet kalkylerats till 92 kronor, men i senare fallet till 156 kronor, sålunda en ökning av c:a 70 %. Anledningen till denna procentuella höjning i kostnadsberäkningen är den, att avskrivandet av protokollet b) i vissa hänseenden torde erbjuda större svårigheter och därför torde komma att taga relativt längre tid, även frånsatt den rent kvantitativa skillnaden.

Från 1664 års riksdag föreligger i riksarkivets samlingar blott en protokollssvit. Denna omfattar 186 originalsidor. Enligt gjorda avskriftsprov skulle antalet avskriftssidor kunna beräknas till 330. Antalet trycksidor upptages till 165. Med hänsyn till svårighetsgraden beräknas här antalet avskriftstimmar till 120 och avskriftskostnaden till 240 kronor.

Till protokollstexterna måste också, av skäl, som anförts i 1935 års promemoria, komma bilagor. Deras omfattning sättes här till 400 avskriftssidor eller 200 trycksidor. Beräkningen av avskriftskostnaderna göres här på basis av den något större svårighetsgrad, som antagits vid 1660 års b)-protokoll och 1664 års protokoll. Då i fråga om 1664 års protokollstext avskriftskostnaden vid ett beräknat antal av 330 avskriftssidor förslagsvis satts till kronor 240:—, har här avskriftskostnaden beräknats till c:a kronor 295:—.

Sammanställas ovanstående beräkningar i fråga om avskriftskostnaderna, erhålles följande resultat:

1660, a)-protokollet	kr. 92:—
1660, b)-protokollet	» 156:—
1664 års protokoll	» 240:—
Bilagorna	» 295:—
	<hr/>
	Summa kr. 783:—

Vid beräkningen av tryckningskostnaderna har man att utgå från antalet trycksidor, omräknade till 16-sidiga tryckark. Antalet trycksidor kalkyleras enligt ovanstående till:

1660, a)-protokollet	kr. 72:—	
1660, b)-protokollet	» 115:—	
1664 års riksdag	» 165:—	352:—
Bilagor	kr. 200:—	
		<u>Summa kr. 552:—.</u>

Härtill måste också fogas det sidutrymme, som åtgår till företal, innehållsförteckning, inledningar till de olika riksdagarna, sammanträdesrubriker, event. noter, mellanslag, nya stycken.

Detta utrymme beräknas här förslagsvis till 40 trycksidor. Slutligen beräknas till person- och sakregister 32 sidor. Volymens omfattning skulle sålunda, i trycksidor räknat, bli

för protokoll	352	sidor
för bilagor	200	»
för företal m. m.	40	»
för register	32	»
	<u>624</u>	sidor.

Vid beräkningen av tryckningskostnaderna måste den del, som omfattar protokoll, bilagor, företal m. m. beräknas för sig, den del, som omfattar registret, för sig. Förstnämnda del omfattar 592 sidor eller 37 16-sidiga tryckark. Registret omfattar 2 16-sidiga tryckark.

Enligt bifogad offert¹ från Almqvist & Wiksells tryckeri A.-B. betinga sagda 37 16-tidiga ark ett pris av kronor 145:— per ark. För registret inträder en förhöjning av kronor 7: 30 *per sida*, vadan varje registerark skulle kosta kronor 145:— + 116: 80 eller sammanlagt kronor 261: 80 *per ark*.

Sättnings- och tryckningskostnaderna skulle sålunda bli:

För 37 ark	kr. 5 365:—
» 2 registerark	» 523: 60
	<u>Summa kr. 5 888: 60</u>

Hänsyn måste emellertid även tagas till behovet av rubriker överst på sidorna, s. k. levande kolumntitlar och av marginalrubriker. Kolumntitlarna torde endast vara erforderliga i de delar av volymen, som ovan beräknats för protokollstexterna (352 trycksidor) och de därmed nära sammanhängande sidorna för företal etc. (40 sidor), sammanlagt 392 sidor eller 24¹/₂ ark. Kostnaden för kolumntitel per ark anges i offerten till kronor 2: 50, alltså för 24¹/₂ ark kronor 61: 25.

Vad marginalrubriker beträffar torde inga sådana vara behövliga i 1660 års a)-protokoll. I fråga om 1660 års b)-protokoll och 1664 års protokoll bar en genomgång givit vid handen, att kostnaden för marginalrubrikerna i dessa torde på basis av nämnda offert böra beräknas till kronor 175:— per protokoll eller sammanlagt kronor 350:—.

Till slut komma häftningskostnaderna för 500 exemplar, enligt offerten kronor 41:—. Sammanfattningsvis beräknas här senast omtalade kostnader sålunda:

¹ Ej tryckt.

Kolumntitlar	kr. 61: 25
Marginalrubriker	» 350:—
Häftning	» 41:—
	<hr/>
	Summa kr. 452: 25.

Redaktörskostnaderna beräknas liksom år 1935 till 175 kronor per ark, utom för registerark, där kostnaden sättes till kronor 500:— per ark. Dessa kostnader beräknas alltså sålunda:

För 37 ark	kr. 6 475:—
För 2 registerark	» 1 000:—
	<hr/>
	Summa kr. 7 475:—

Till alla ovan beräknade kostnader bör läggas en post för papper, bläck, korrigeringskostnader, oförutsedda utgifter. Denna post sättes här till kronor 1 401: 15.

Sammanföras ovanstående beräkningar, erhålles följande tablå:

Avskriftskostnader	kr. 783:—
Sättning och tryckning	» 5 888: 60
Kolumntitlar o. s. v.	» 452: 25
Redaktörskostnader	» 7 475:—
Korrigeringskostnader o. s. v. . .	» 1 401: 15
	<hr/>
	Summa kr. 16 000:—.

Framhållas må den reservation, som i offerten göres för möjligheten av ändring i vissa kostnader från och med den 1 juli 1940.

Stockholm i december 1938.

Arne Forssell.

Bil. 2.

P. M.

angående Borgarståndets riksdagsprotokoll.

Borgarståndets riksdagsprotokoll före frihetstiden utgavos som bekant 1933 genom Stadshistoriska Institutets försorg. Nämnda institut har jämväl låtit ombesörja avskrivningen av borgarståndets protokoll för riksdagarna 1719, 1720 och 1723. I avskrivet skick omfattar 1719 års protokollstext 345 sidor, 1720 års 279 och 1723 års 905. Vid en nu ifrågasatt utgivning av nämnda protokoll synes lämpligt att verkställa en uppdelning så, att ett band kommer att omfatta protokoll för 1719—20 samt ett andra för 1723. Om samtliga avskrivna protokoll skulle tryckas i en omgång, bleve nämligen resultatet en väl så ohanterlig och otyplig volym.

Utgivningen bör självfallet i likhet med vad som nu sker beträffande präste- och bondeståndens protokoll även inkludera vissa bilagor. För bor-

garståndets vidkommande ingå bland handlingarna till protokollen sådana rörande borgerskapets allmänna besvär, städernas handel och hantverk, skrän och ämbeten m. m. Ett urval kan givetvis först bestämmas i samband med kollationeringen av protokollstexten.

Den beräkning av tryckningskostnaderna, vilken här nedan följer, avser sålunda blott det band, som skulle komma att omfatta riksdagarna 1719 och 1720. Då borgarståndets protokoll före frihetstiden tryckts i ett format, som väsentligt skiljer sig från det, som fastställts för tryckningen av präste- och bondeståndens protokoll, har det ansetts lämpligt att låta kostnadskalkylen innefatta två alternativ, I = det mindre formatet, motsvarande det för präste- och bondeståndens protokoll fastställda, II = det större formatet, motsvarande de redan tryckta borgarståndsprotokollen. En jämförelse mellan de bägge alternativen ger vid handen, att om alternativ II eller det större formatet antages det beräknade omfånget av volymen kommer att reduceras med cirka 23 %.

Vad först avskrivningskostnaderna beträffar är att märka, att alla kostnader bortfalla för avskrivning med undantag för dylik av bilagor och eventuella tillskott till protokollstexten, varom mera i annat sammanhang. Bilagorna beräknas omfatta cirka 400 avskriftssidor; kostnaderna för avskrivningen torde belöpa sig till 300 kronor. För tillskott till protokollstexten torde avskrivningskostnaderna böra beräknas till 50 kronor.

Avskrivningskostnaderna skulle sålunda uppgå till 350 kronor.

Såsom redan tidigare anmärkts omfattar 1719 års protokoll 345 avskriftssidor och 1720 års 279 eller tillsammans 624 sidor. I tryck torde dessa enligt alternativ I motsvara 312 sidor, vartill kommer beräknat utrymme för bilagor med 200 sidor, för person- och sakregister med 32 sidor samt för företal, innehållsförteckning, inledning till riksdagarna, kapitelrubriker, mellanlag och nya stycken med 40 sidor, sammanlagt 584 sidor. Enligt av Almqvist & Wicksells Boktryckeri A.B. verkställd beräkning motsvara dessa 584 sidor cirka 448 i det större formatet. Med 23 % reduktion skulle alltså proportionerna i runt tal bli: 240 sidor protokollstext, 155 sidor bilagor, 24 sidor person- och sakregister samt 30 sidor företal, innehållsförteckning o. s. v.

Enligt alternativ I offereras för sättning, tryckning och häftning av protokollstext och bilagor ett pris av 145 kronor per 16-sidigt ark. Med 512 sidor eller 32 ark, blir summan kronor 4 640: —. För tryckningen av person- och sakregister betingas en förhöjning med kronor 7: 30 per sida. Med beräknade 32 sidor eller 2 ark erhålles en summa av kronor 523: 60 ($2 \times 145 + 32 \times 7: 30$). För tryckningen av beräknade 40 sidor företal, innehållsförteckning m. m. efter 145 kronor per 16-sidigt ark tillkommer en summa av kronor 362: 40. Vidare må särskilda kostnader upptagas för levande kolumntitlar till protokollstexten. Här offereras för alternativ I ett pris av kronor 2: 50 per 16-sidigt ark. Då protokollstexten omfattar 312 sidor blir summan kronor 48: 54. För omslag med tryck å första sidan inklusive häftning offereras ett pris av kronor 41: —. Samtliga tryckningskostnader enligt alternativ I skulle sålunda uppgå till kronor 5 621: 94.

Enligt alternativ II offereras för sättning, tryckning och häftning av protokollstext och bilagor ett pris av kronor 173: 50 per 16-sidigt ark. Med beräknade 395 sidor eller 24 ark + 11 sidor blir summan $24 \times 173: 50 + 11 \times 10: 84 =$ kronor 4 283: 24. För tryckningen av person- och sakregister betingas en förhöjning med kronor 9: — per sida. Med beräknade 24 sidor erhålles en summa av kronor 476: 16 ($24 \times 10: 84 + 24 \times 9$). För tryckningen av beräknade 30 sidor företal, innehållsförteckning m. m. efter 173: 50 per 16-sidigt

ark tillkommer en summa av kronor 325: 20. För levande kolumntitlar offereras ett pris av kronor 2: 75 per 16-sidigt ark. Då protokollstexten omfattar 240 sidor eller 15 ark blir summan 41: 25. Slutligen tillkommer kostnaden för omslag med tryck å första sidan inklusive häftning, vilken enligt offerten upptages till kronor 53: —. Samtliga tryckningskostnader enligt alternativ II skulle sålunda belöpa sig till kronor 5 178: 85.

Några svårigheter att utvälja texterna beträffande 1719 och 1720 årens protokollstexter ha icke varit för handen, då ju dessa finnas bevarade i bundna band. Måhända måste dock vissa kompletteringsarbeten utföras, om det nämligen skulle visa sig, att protokollen, som föreligga i ett mycket konceptartat skick, förete luckor, som kunna fyllas genom efterforskningar i andra arkivserier, t. ex. utdrag ur borgarståndets protokoll, som kunna återfinnas i de andra ståndens arkiv eller annorstädes. En alldeles ny uppgift är urvalet av bilagorna, vilket kommer att kräva ett särskilt arbete. Det förnämsta och drygaste arbetet kommer dock att bestå i att underkasta avskrifterna en sorgfällig kollationering mot de ytterst svårlästa konceptprotokollen. Vid fixerandet av det arvode, som bör utgå för redigeringen av borgarståndets riksdagsprotokoll, synas därför samma grunder böra gälla, som fastställts eller komma att fastställas för redaktörerna av präste- och bondeståndens protokoll. För närvarande utgår detta arvode med kronor 175: — per tryckark. Denna ersättning kan själfvallet blott komma i fråga under förutsättning att volymen tryckes i format enligt alternativ I eller det mindre formatet. Om däremot volymen skall tryckas i format enligt alternativ II eller det större formatet bör rimligtvis en förhöjning av denna ersättning fixeras, så att totalbeloppet svarar mot ersättningen enligt alternativ I. Denna uträkning har nämligen praktisk betydelse vid successiv utbetalning per tryckark. I runt tal måste ersättningen följaktligen bli kronor 227: — per tryckark. Enligt alternativ I beräknas omfånget till 552 sidor och enligt alternativ II till 425. Redaktörsarvodet skulle sålunda belöpa sig till kronor 6 037: 50 resp. 6 029: 68. Härtill kommer arvodet för arbetet med att upprätta person- och sakregister. Enligt alternativ I beräknas detta till 500 kronor per tryckark. Med 2 tryckark blir då summan kronor 1 000: —. Enligt alternativ II beräknas omfånget till 24 sidor. Då det i bägge fallen erfordras samma arbetsprestation, bör ersättningen enligt alternativ II höjas till kronor 666: 66 per tryckark. Med 24 sidor blir då summan kronor 1 000: —.

Sammanfattning.

	Alternativ I	Alternativ II
Avskrivningskostnader	350: —	350: —
Tryckning av protokollstext och bilagor	4 640: —	4 283: 24
Tryckning av företal, innehållsförteckning m. m.	362: 40	325: 20
Tryckning av person- och sakregister	523: 60	476: 16
Levande kolumntitlar	48: 54	41: 25
Omslag m. m.	41: —	53: —
Redaktörsarvode	6 037: 50	6 029: 68
Arvode för person- och sakregister	1 000: —	1 000: —
	Kronor 13 003: 04	12 558: 53
Utgifter för papper, bläck m. m. samt eventuella korrigeringskostnader	1 496: 96	1 441: 47
	Summa Kronor 14 500: —	14 000: —

Som Almqvist & Wiksells Boktryckeri A.-B. i sin offert påpekat, att nu gällande tryckeriavtal utgår den 30 juni 1940, göres här en reservation för härigenom eventuellt ökade tryckningskostnader.

Stockholm den 29 december 1938.

Nils Staf.

Fil. doktor, Andre arkivarie.

Bil. 3.

P. M.

angående tryckning av bondeståndets riksdagsprotokoll.

Genom skrivelse till riksarkivet av den 29 november 1938 hava riksgäldsfullmäktige anhållit om beräkning av kostnaderna för fortsatt utgivning av bl. a. bondeståndets riksdagsprotokoll. Åt undertecknad, av riksgäldsfullmäktige antagen till utgivare av nämnda protokoll för riksdagarna 1720—1727, har riksarkivet uppdragit att verkställa begärd utredning rörande den nya delen av nämnda publikation. Med anledning härav får undertecknad vördsam samt anföra följande.

De protokoll, som närmast komma i fråga vid en fortsatt utgivning, äro de för 1731 års riksdag. De utgöra i handskrift en inbunden volym. Inbundna bland protokollen finnas ett ganska betydande antal ingivna bilagor och blanka blad. Dessa hava frånräknats vid nu verkställd beräkning, vid vilken det gällt att så exakt som möjligt söka utreda, huru många trycksidor protokollstexten kan komma att erfordra. Urvalet av för tryckning avsedda bilagor kan nämligen — bortsett från allmogens allmänna besvär — icke verkställas förrän under utgivningsarbetets gång. Det har därför ansetts lämpligt att vid beräkningen endast medtaga protokollstexten.

Denna är till sin karaktär avvikande från såväl de tidigare som de efterföljande riksdagarnas och kräver därför en närmare redogörelse. Protokollet upptar ofta endast ett kortfattat registrerande av de förekommande ärendena, under det att för ståndets beslut hänvisas till i koncept bilagda extraktprotokoll. Dessa sistnämnda måste därför inflyta i editionen. Protokollen, vilka till sin karaktär således delvis äro s. k. stomprotokoll och här nedan benämnas så till skillnad från extraktprotokollen, äro skrivna med annan hand och annan textmängd än de sistnämnda. Stom- och extraktprotokoll hava därför måst beräknas var för sig.

För nedanstående beräkning har, i och för ernående av största möjliga exakthet, fil. kand. Margit Östman, även anlitad som avskrifterska för under utgivning varande volym av bondeståndets riksdagsprotokoll, verkställt avskriftsprov och därvid kommit till det resultatet, att en sida stomprotokoll i regel svarar mot en avskriftssida. (Avskriftssida innehåller genomsnittligt 28 rader och 35 bokstäver per rad, summa 980 bokstäver per sida.) Av extraktprotokollen beräknas två handskriftssidor motsvara tre avskriftssidor. Då två avskriftssidor beräknas svara mot en trycksida (vilken genomsnittligt

omfattar 2 250 linjer, d. v. s. bokstäver, skiljetecken och mellanrum), erhållas följande siffror.

Stomprotokoll: 180 handskriftssidor = 180 avskriftssidor = 90 trycksidor.

Extraktprotokoll: 332 handskriftssidor = 498 avskriftssidor = 249 trycksidor.

Protokollstexten för 1731 års riksdag skulle således komma att omfatta 339 sidor, för säkerhets skull avrundat uppåt till 350 sidor. Härtill bör — liksom vid under utgivning varande volym — fogas utrymme för företal, innehållsförteckning, inledning till riksdagen, kapitelrubriker (d. v. s. rubriker för de olika sammanträdesdagarna), noter, mellanslag och nya stycken. Detta utrymme beräknas till c:a 40 sidor. Härtill komma bilagor. Av dessa kan endast en på förhand beräknas, nämligen allmogens allmänna besvär, vars ingående i varje riksdags bilagor bör anses för självklart. För 1731 års riksdag utgöra de allmänna besvären 164 handskriftssidor. I allmänhet svarar två handskriftssidor ungefär mot en avskriftssida, varför denna bilaga bör beräknas komma att utgöra c:a 45 trycksidor. För övriga bilagor må beräknas 155 sidor. För volymen nödigt person- och sakregister torde, för att på ett tillfredsställande sätt kunna svara mot sitt ändamål, böra beräknas omfatta 32 sidor eller två tryckark. I sin helhet skulle volymen således komma att utgöras av 622 trycksidor eller c:a 39 tryckark.

Avskriftskostnaderna böra, efter bland avskriverskorna i riksarkivet numera gängse praxis, beräknas efter 2 kronor i timman. Vid verkställandet av ovannämnda avskriftsprov har konstaterats, att i genomsnitt $\frac{1}{4}$ timma bör beräknas per handskriftssida eller att med andra ord fyra dylika medhinnas per timma. För protokollstextens avskrivning skulle således erfordras 128 timmar och kostnaden skulle belöpa sig till 256 kronor. Beräknas bilagorna till 400 avskriftssidor, skulle kostnaderna för deras avskrivning utgöra 200 kronor. Avskrivningskostnaderna i sin helhet skulle således bli 456 kronor, men för säkerhets skull och med erfarenhet från under utgivning varande volym beräknas de avrundade uppåt till 675 kronor.

Redaktörskostnaderna: Av de 39 arken torde som nämnts två böra anslås till person- och sakregister, för vilket särskilt arvode, förslagsvis kronor 500: —, bör beräknas. För övriga 37 ark beräknas kronor 175: — per ark. Redaktörskostnaderna bli alltså

$$37 \times 175 = 6\ 475: -$$

$$2 \times 500 = 1\ 000: -$$

$$\text{Kronor} \quad 7\ 475: -.$$

Tryckningskostnaderna: Då den under utgivning varande delen av bondeståndets riksdagsprotokoll tryckes hos Almqvist & Wiksells boktryckeriaktiebolag, har offert å tryckningskostnaderna för nu planerade del infordrats från nämnda firma. Denna har beräknat en kostnad av kronor 145: — per 16-sidigt tryckark, alltså

$$37 \times 145 = 5\ 365: -.$$

För registerarken tillkommer en kostnad av kronor 7: 30 per sida, alltså per tryckark $145 + 116: 80 = 261: 80$. För två dylika ark blir således priset kronor 523: 60.

Härtill kommer för *protokollstexten* kostnaden för s. k. levande kolumn-titlar, d. v. s. rubrik å varje sida med uppgift om datum för sammanträde i fråga. Dessa kolumntitlar beräknas draga en kostnad av kronor 2: 50 per 16-sidigt tryckark, alltså

$$24 \times 2: 50 = 60: —.$$

För omslag med titeltryck till en upplaga på 500 exemplar beräknas kronor 41: —.

Ännu en omständighet bör emellertid tagas med vid beräkningen. Protokollshandskriften är i betydande omfattning försedd med s. k. marginalrubriker. Dessa måste medtagas i en edition och draga en särskild kostnad av kronor —: 40 för varje 5-radig rubrik. Som deras antal har räknats till c:a 520 stycken och de i allmänhet icke överstiga 5 rader, tillkommer således för dem en utgift av kronor 208: —.

Utgifterna skulle sålunda bliva:

Avskriftskostnaden	kronor	675: —
Redaktörsarvode	»	6 475: —
Arvode för person- och sakregister	»	1 000: —
Sättnings- etc. kostnader för text	»	5 365: —
» » » » levande kolumntitlar	»	60: —
» » » » registerark	»	523: 60
» » » » omslag	»	41: —
» » » » marginalrubriker	»	208: —
Korrigeringskostnader o. s. v.	»	1 652: 40
		<hr/>
	Summa kronor	16 000: —

Som Almqvist & Wiksells boktryckeriaktiebolag i sin offert påpekat, att nu gällande tryckeriavtal utgår den 30 juni 1940, göres här en reservation för härigenom eventuellt ökade tryckningskostnader.

Stockholm den 29 december 1938.

Sten Landahl.